

Uvedené výtky jen umocňují celkové rozpaky z knihy, u níž chybí *raison d'être* vydání. Zatímco doma si bude díky svému specifickému tématu jen stěží hledat čtenáře (a ještě hůře čtenáře poučené), pro zahraniční bádání zůstanou myšlenky knihy nedostupné.

JIŘÍ KNAP

Christopher TYERMAN, *Svaté války. Dějiny křížových výprav*, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2012

1044 s., ISBN 978-80-7422-091-3

Monografie britského historika Christophera Tyermana, v originále vydaná roku 2006, představuje zatím první komplexní odbornou práci na téma křížových výprav v českém jazyce od díla *Křižáci* v *Levantě* Miroslava a Věry Hrochových (1975). Tyerman se pustil do monumentálního a poněkud sisyfovského úkolu: pojednat o fenoménu kruciátů v komplexnosti a celistvosti, zároveň se však vyhnout nutnosti několika obsáhlých svazků. Místo toho nabízí pouze jeden, který se navíc zdaleka nevyrovnává jen s klasicky definovaným obdobím křížových výprav mezi lety 1095–1291, tedy od koncilu v Clermontu po pád Akkonu, ale nabízí rovněž analýzy fenoménu křížových výprav na periferii Evropy, tažení proti heretikům nebo přehodnocení ideálů kruciátů v pozdním středověku.

Úspěšnost takového předsevzetí musí být nutně hodnocena v intencích autorova záměru. Stejně jako současníci krále Richarda považovali přes veškeré úspěchy jeho výpravu za nezdar, neboť nedokázala splnit základní poslání, dobýt Jeruzalém, nemůže ani Tyerman ze svého odvážného zápasu s křížovými výpravami vyjít jako jednoznačný vítěz. *Svaté války* totiž zůstaly na půli cesty; na dohled pomyslnému Jeruzalému, který je v rámci moderní historiografie snad ještě iluzornější než Jeruzalém křižáků. I na tisíci stranách je téma pojednáno příliš zjednodušeně a příliš se rozprostírá do šířky namísto do hloubky.

Příkladem povrchního přístupu mohou být „okrajové“ kapitoly. Zatímco v případě „hlavních“ kruciátů poskytuje Tyerman solidní výklad (to platí zejména pro třetí křížovou výpravu), jeho práce s prameny je komplexní a často se nebojí boření mýtů, pasáže o výpravách na Iberský poloostrov, do Finska nebo Livonska zabírají jen několik málo stran. Tyerman se navíc dopouští v těchto místech nejen zjednodušování, ale

i opakování archaických přístupů, jež jinde kritizuje. Například Portugalsko je v rámci reconquisty zcela opomenuto, baltské křížové výpravy jsou pak interpretovány jako boje o území a peníze bez dalších motivací, jako ozvěna dávných stereotypů, jež křižácká historiografie zavrhlá před desítkami let.

Otázkou zůstává, jaký smysl mělo vytvoření přehledové práce, která měla buď zabrat několik svazků, nebo být výrazně kratší a přesněji zacílena. Nejde totiž ani o práci popularizační, ani o práci ryze odbornou; pro široké publikum je příliš rozsáhlá, pro odborné naopak málo. Poodhalit záměry autora snad může jeho počáteční vymezení vůči klasickým a podobně ambiciózním dějinám křížových výprav z pera britského historika Stevena Runcimana. Přestože to autor sám explicitně popírá, nezapře snahu porazit matadora křižácké historiografie na jeho vlastním poli. Proto kombinuje analytické rozbory s vyprávěním a pasážemi aspirujícími na historický román, proto se rozhodl o zařazení širšího civilizačního kontextu a často s Runcimanem přímo či nepřímo polemizuje. V celkovém pojetí se mu to jistě daří; Tyerman je historik jedenačtyřicátého století, přemýšlí jinak, než přemýšlel Runciman na počátku studené války, vyhýbá se silným tvrzením, ač ne spekulativním frázím („ozbrojený rytíř byl dobovým tankem Západu“), a využívá nových poznatků k danému tématu. V otázce komplexnosti a především síly vyprávěného příběhu se mu však tolik nedaří. Narativní části jsou suché, bez příměsí osudovosti a tragédie, bez poetičnosti Runcimanova stylu a jeho mistrovského umění se pointy. Je škoda, že se Tyerman rozhodl měřit se svým předchůdcem právě na tomto kolbišti, přestože jeho kvality evidentně leží jinde.

Samostatnou kapitolu tvoří české vydání. Z názvu knihy se v českém překladu vytratil podtitul originálu *A New History of the Crusades*, který odkazuje na monumentální dílo Runcimano. V českém prostředí navíc neexistuje překlad žádného z klíčových děl zabývajících se křížovými výpravami, na něž Tyerman odkazuje a se kterými polemizuje. Jejich absence, která dostává českého čtenáře do nepřehledné situace, je zvláště citelná právě v případě skloňovaného Runcimana, v češtině však nevyšly ani zásadní práce Jonathana Riley-Smitha nebo Thomase Maddena, které výrazně proměnily křižáckou historiografii.

Jedinou původní část knihy tvoří text Pavla Soukupa o české účasti na křížových výpravách; nakladatelství ke škodě věci nezpracovalo vlastní předmluvu ani doslov. Soukup jako zkušený

badatel na tomto poli pokrývá dosud nedostatečně reflektované a v evropské historiografii téměř neznámé propojení českých zemí s celoevropským křížáckým fenoménem. Byť se jedná podobně jako v celé Tyermanově knize spíše jen o základní přehled, daří se mu zmíněné téma i na malé ploše dobře představit. Škoda že patnáctistránkový rozsah neumožnil jít do větších podrobností. Přínosem je česká bibliografie, která poprvé v takto ucelené formě podává přehled domácí produkce.

Celkově lze na *Svaté války* pohlížet v dvojím světle. Na jedné straně je třeba ocenit snahu nakladatelství aspoň zčásti splatit dlouhodobý dluh, jaký má česká překladová literatura k tomuto klíčovému tématu světových dějin, na straně druhé však vyvstává otázka, nakolik může Tyermanova kniha plnit svou polemickou úlohu, pokud v českém prostředí chybí překlad zásadního Runcimanova díla.

FRANTIŠEK KALENDA

Mlada HOLÁ, *Vratislavská hejtmanská kancelář za vlády Jana Lucemburského a Karla IV.*, Praha 2011 (= Sborník archivních prací, Supplementum ročníku 61, č. 2)

328 s., ISBN 978-80-86466-23-1

Převzetí vlády ve vratislavském knížectví představovalo jeden z klíčových mezníků pronikání vlivu českých panovníků do Poodří. Lucemburkové spolu s knížectvím ovládli i bohatou Vratislav, která se stala jejich nejdůležitější městskou pevností, ekonomickou oporou i zázemím pro správní organizaci, jejíž dílčí prvky už v polovině 14. století zasahovaly do celoslezského prostoru. Občasné zužování vztahu českých panovníků/Koruny a slezských knížectví na prostý model lenních vztahů potlačuje vědomí o pestré paletě nástrojů, které Lucemburkové i jejich předchůdci na českém trůnu využívali. Vedle sňatkové politiky, spojeneckých smluv a zástavní politiky byla stabilizace mocenské přítomnosti českých panovníků v Poodří doprovázena i formováním a využíváním správního systému, v jehož čele stál vratislavský hejtman – nejvýznamnější zástupce korunních zájmů v rámci konglomerátu slezských knížectví. Základy postavení vratislavských hejtmánů a jim podřízeného úřadu byly položeny za vlády Jana Lucemburského a Karla IV. Právě doba jejich kralování také chronologicky rámovala záběr publikace Mlady Holé, která se

svými úvahami o hejtmanské kanceláři zapojila do proudu německého a zejména polského bádání věnovaného slezským pragmatickým písemnostem vrcholného středověku.

Základem sledované monografie se stala doktorská práce, obhájená autorkou v roce 2008 na pražské katedře pomocných věd historických, která se dočkala ještě dílčích úprav a doplnění nově publikovanou literaturou. Zmínka o doktorské práci není samoúčelná. Původní koncept předznamenal rozvržení jednotlivých kapitol, podobu úvodních pasáží o stavu bádání a dochovaných pramenech i důraz kladený na jednotlivá témata. Naopak některé náměty, jež se dočkaly výraznější diskuse v posledních letech, už text příliš nezohlednil. Za všechny jmenujme otázku původu hejtmanských úřadů a jejich proniknutí do středoevropské správy.

Zájem Mlady Holé směřoval především k postižení spektra a funkce písemností vycházejících z činnosti vratislavské hejtmanské kanceláře. Samostatné kapitoly proto věnovala listinám, jejich diplomatickému a tematickému rozboru, dále kancelářským registrům a také urbaniálním písemnostem dokládajícím úsilí o zpřehlednění a podchycení zeměpanských příjmů. Těmto kapitolám byly předřazeny oddíly zasazující hejtmanskou administrativu do širšího politicko-správního kontextu. Autorka stručně shrnuje formování sítě bezprostředně podřízených majetků podléhajících české královské moci a ustavení její administrativy. Vedle přehledu hejtmánů a jejich zástupců lze za velmi cenné považovat odlišení pravomocí skladby a kompetencí dvorských a zemských soudů vratislavského knížectví a středského vikpildu. Přesah směrem ke studiu obecnějších principů uplatňování královské moci mají poznámky o zeměpanských příjmech a jejich zástavách coby oblíbenému fiskálnímu nástroji panovnického dvora. Funkci tematického pojítka mezi činnostmi hejtmanské administrativy a jí produkovanými písemnostmi pak plní přehled biogramů dohledaných kancelářských úředníků a odlišení písařských rukou podílejících se na dochovaných pramenech.

Mlada Holá přesvědčuje čtenáře o své minuciózní znalosti vratislavských pramenů, přičemž chod hejtmanské kanceláře demonstruje na řadě tematicky členěných příkladů. Důraz na proces utváření pragmatických písemností a jeho záze- mí ale zároveň autorčinu pozornost vzdaluje komparaci, která by pomohla zasazení lucemburské správní reformy do širšího kontextu. Lze ostatně hovořit o správní reformě? Tento výraz M. Holá nepoužívá, ale s ohledem na správní kroky podniknuté Karlem IV. například při úpravě